

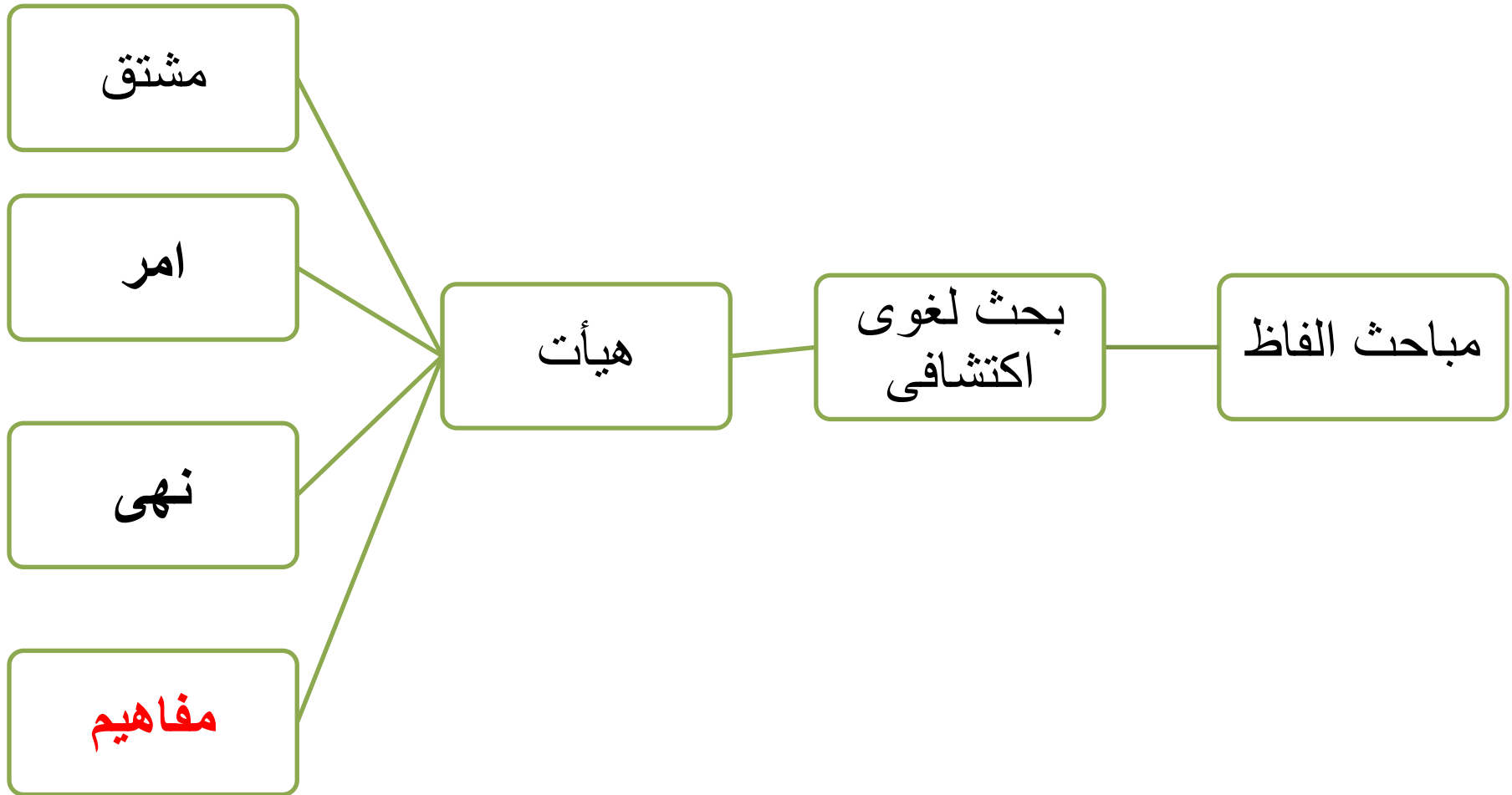
علم أصول الفقه

٧٩

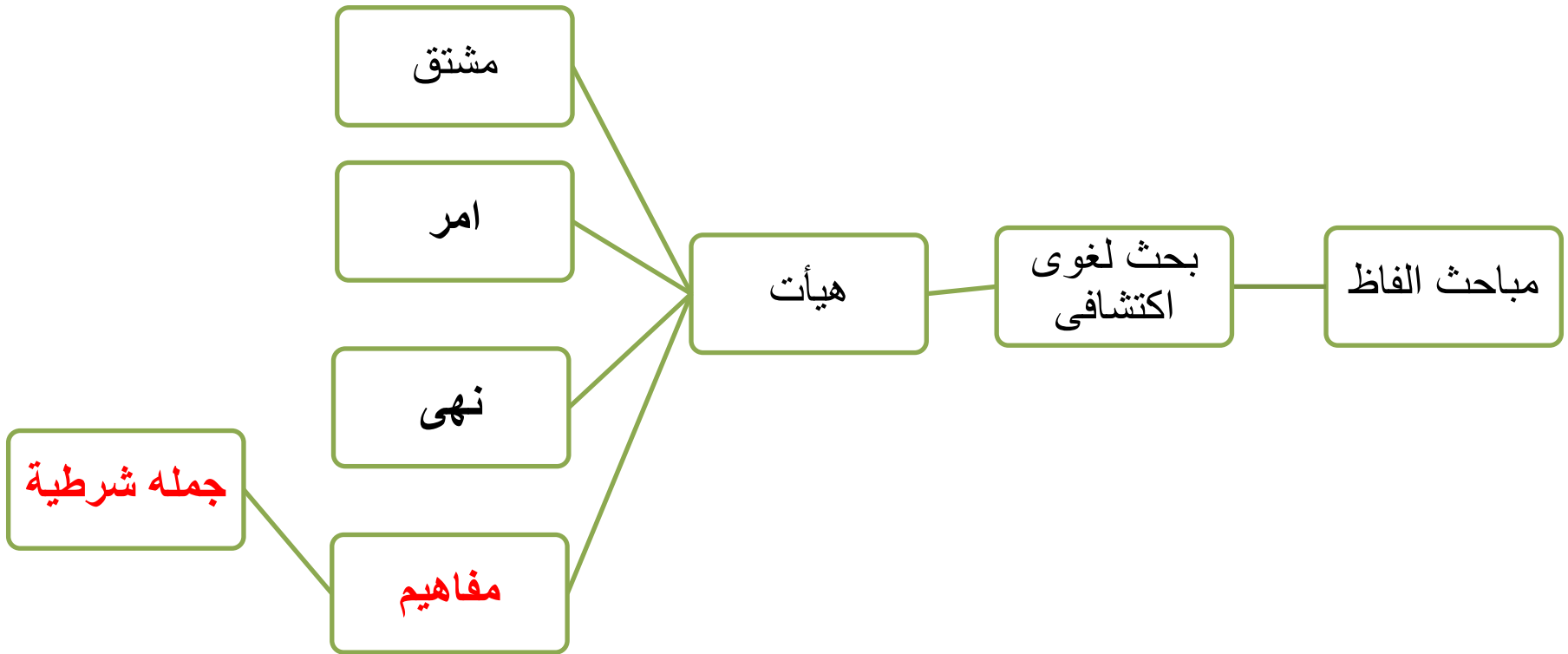
مفاهيم ٢٢-١٢-٩٥

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

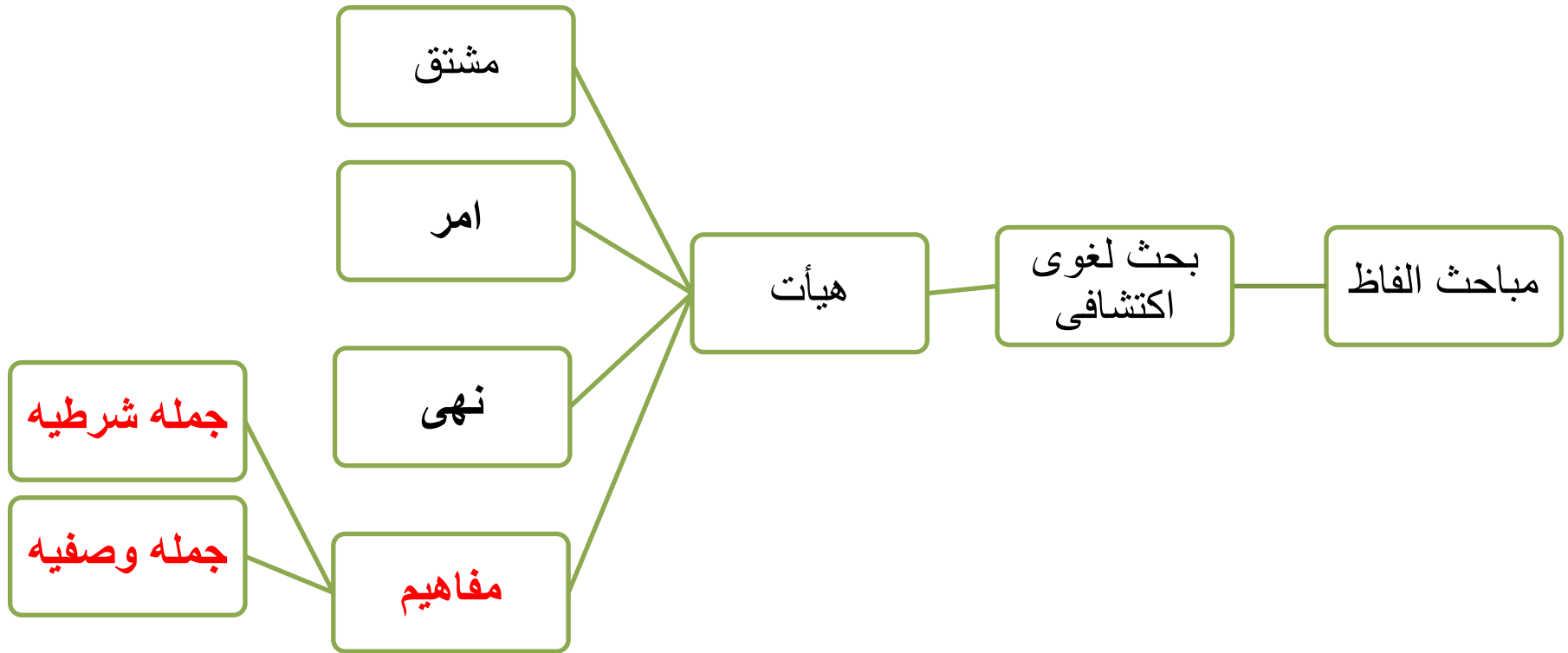
۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

٢- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

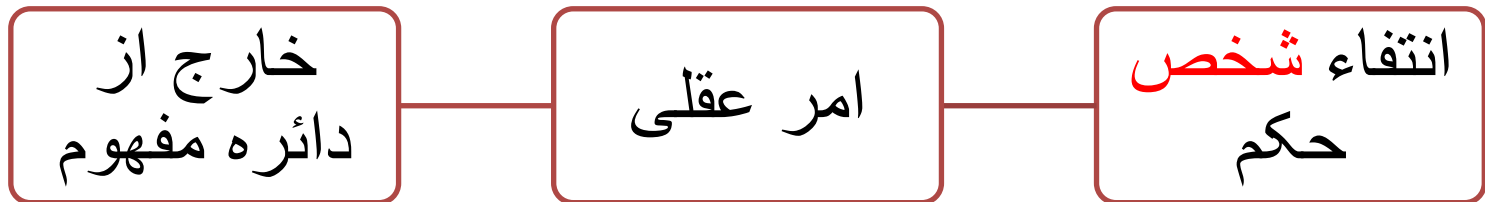

الركن الثاني للمفهوم

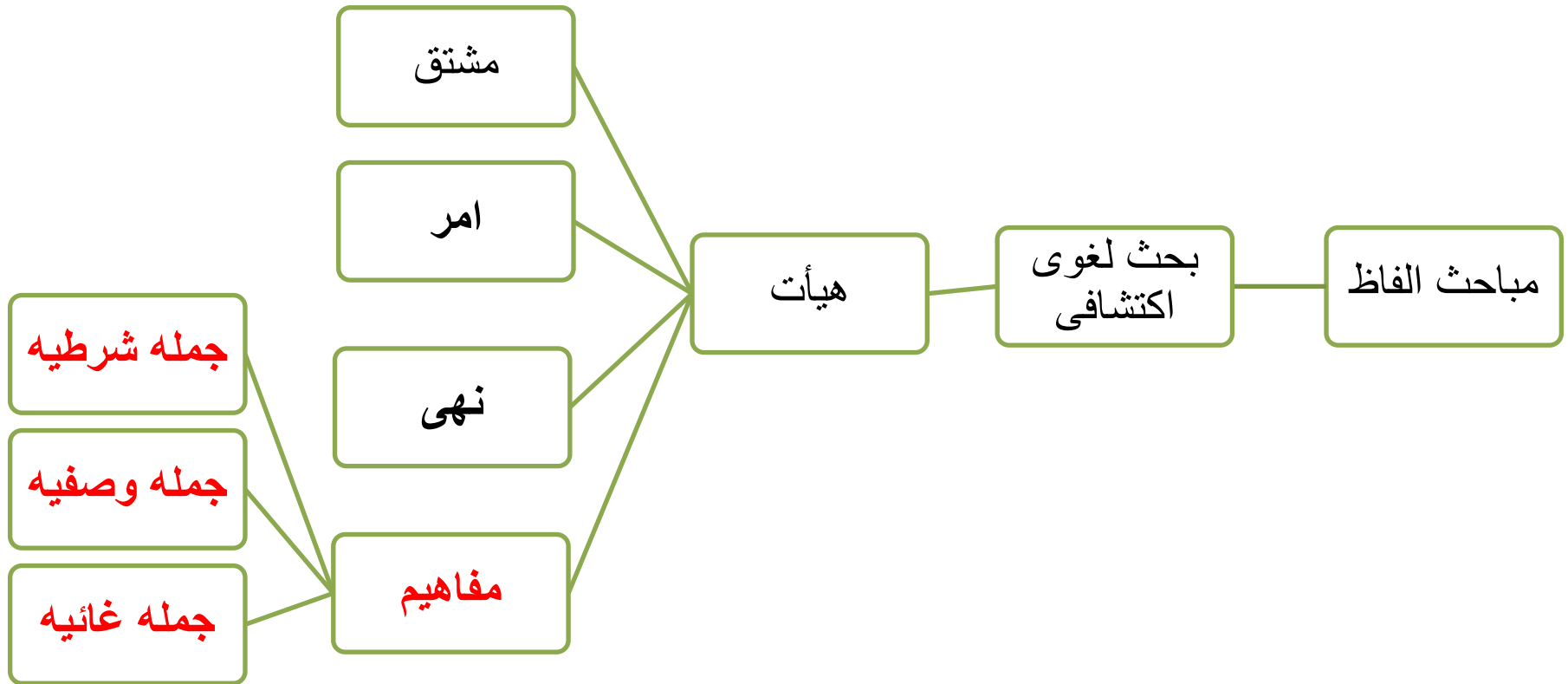
النوع

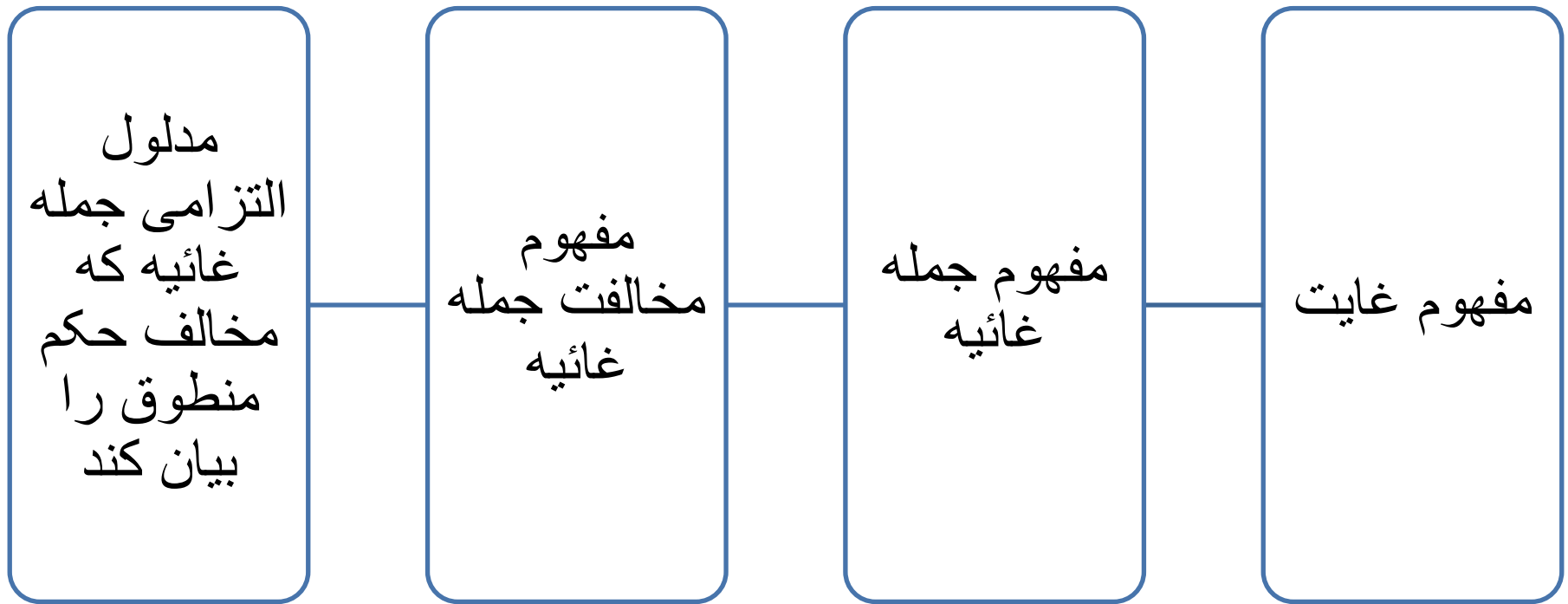
الشخص

الحكم

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

۳. مفهوم غایت

- ۳. مفهوم غایت
- آیا غایت مفهوم دارد یا نه؟ البته مفهوم جمله غائیة مورد نظر است نه خود غایت ولی برای سهولت در تعبیر می‌گوییم مفهوم غایت.

۳. مفهوم غایت

- آیا جمله غائیة مفهوم دارد یا نه؟ مشهور به این سؤال پاسخ مثبت دادند. دو نفر از بزرگان قدما مخالفت کردند: سید مرتضی - رضوان الله علیه - در «الذریعة» و شیخ طوسی - رضوان الله علیه - در «العدة» اما بسیاری دیگر یعنی دیگران از اصولی ها و فقها غایت را دارای مفهوم شمردند.
- علم الهدی، علی بن حسین السید المرتضی، الذریعة إلى أصول الشریعة، ج ۱، ص ۴۰۷ - ۴۰۸، دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۶ هـ. ش.
- الطوسی، محمد بن حسن، العدة فی أصول الفقه، ج ۲، ص ۴۷۸ - ۴۷۹، نشر محمد تقی علاقبندیان، قم، چاپ اول، ۱۴۱۷ هـ. ق.

۳. مفهوم غایت

- دلیلشان این است که وقتی غایت حکم بیان شد، معنای غایت این است که بعد از این غایت حکم نیست و مفهوم مخالفت چیزی جز این نیست که حکم در یک فرضی غیر از فرض موجود در منطوق منتفی گردد.

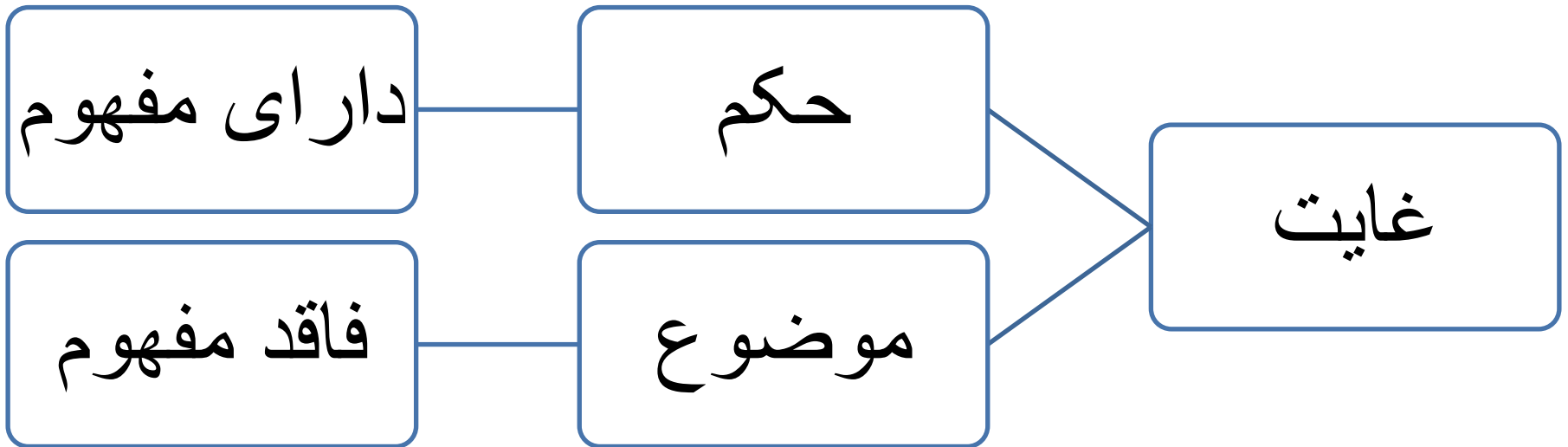
۳. مفهوم غایت

• در دوران متأخر مرحوم نائینی - رضوان الله علیه - و حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی - رضوان الله علیه - دیدگاه تفصیل را مطرح کردند و در این دوران بین انواع غایت فرق گذاشتند و گفتند گاهی غایت، غایت حکم است و گاهی غایت موضوع و گاهی غایت متعلق است.

• . فوائد الأصول، ج ۲، ص ۵۰۴ - ۵۰۵.

• . حائری الیزدی، عبدالکریم، درر الفوائد (طبع جدید)، ص ۲۰۴،
موسسة النشر الاسلامی، قم، چاپ ششم، ۱۴۱۸ هـ ق.

۳. مفهوم غایت

۳. مفهوم غایت

- در مواردی که غایت حکم است، مفهوم هست اما در مواردی که غایت موضوع یا متعلق است، مفهوم وجود ندارد.
- در واقع دیدگاه تفصیل نشان‌دهنده تعمیق دیدگاه‌های اصولی و توجه اصولی‌ها به انواع غایت است که شاید قدما کمتر به آن توجه داشتند.

۳. مفهوم غایت

- اما اینکه غایت، غایت چیست، موضوع یا حکم، تابع آن است که غایت به چه شکلی و برای چه هدفی در عبارت آمده باشد؛ مثلاً آیه شریفه مربوط به وضو وقتی می‌فرماید: «فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ» «المرافق» غایت «أیدی» در غسل را نشان می‌دهد و آیدی موضوع حکم است. پس غایت در اینجا غایت موضوع است.

- . المائدة، ۶.

۳. مفهوم غایت

- در «صم إلى الليل» «اللیل» غایت «صم» است و صم متعلق حکم است.
- بدون شک غایت این دو مفهوم ندارد و این مقدارش بحثی ندارد.

۳. مفهوم غایت

- اما اگر غایت، غایت حکم می‌شد مثلاً در «صم حتی تصبح شیخاً*» این سؤال هست که آیا این جمله مفهوم دارد؟ بنابراین بعد از اینکه پیر شدی دیگر وجوب روزه نیست.
- خیلی‌ها از جمله مرحوم نائینی فرمودند مفهوم دارد. اگر قرار باشد بگویند تا وقتی پیر شدی روزه بگیر بعد از اینکه پیر شدی همچنان روزه بگیر! دیگر برای چه این تعبیر را کرده است! از اول می‌گفت دائم روزه بگیر!
- *یعنی روزه بگیر تا اینکه پیر شوی. این تعبیر در روایت قرآن وارد نشده است، بلکه مستفاد از بعضی از روایات این بحث است.

۳. مفهوم غایت

- مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری هم نظرشان همین بود اما بعد برایشان بدا حاصل شده است.
- امام - رضوان الله علیه - نقل می کند که مرحوم شیخ عبدالکریم بعداً می گوید معنایش این است که بعد از اینکه پیر شدی، شخص این وجوب روزه نیست اما اینکه اصلاً وجوب روزه ای نباشد؛ یعنی سنخ حکم منتفی باشد، این را نمی گوید.

۳. مفهوم غایت

- پس فقط دلالت می‌کند غایت شخص حکم تا آنجا است و ممکن است شخص دیگری از حکم بعد از آنجا وجود داشته باشد.
- حضرت امام - رضوان الله علیه - خودشان با این دیدگاه مخالف‌اند و معتقدند که جمله غائیه مفهوم دارد؛ یعنی دلالت می‌کند بر اینکه بعد از غایت سنخ حکم منتفی است.
- . مناهج الوصول إلى علم الأصول، ج ۲، ص ۲۲۰.
- . همان، ص ۲۲۲.

۳. مفهوم غایت

- آقای صدر - رضوان الله عليه - مسأله را می گوید برای دلالت بر نفی سنخ حکم باید یک اطلاقی داشته باشیم که اقتضا کند این غایت، فقط غایت شخص این حکم نیست، بلکه غایت سنخ حکم است در حالی که چنین اطلاقی نداریم.
- بحوث فی علم الأصول، ج ۳، ص ۲۱۳

۳. مفهوم غایت

- ایشان بحث را به مسأله هیأت تامه و هیأت ناقصه مرتبط می‌داند و می‌گوید غایت، هیأت ناقصه است و اطلاق مربوط به هیأت تامه است. پس اطلاقی در غایت نداریم.
- در نتیجه ایشان معتقد است که مفهوم ندارد. اینکه نسبت در اینجا ناقصه است چون معتقدند این نسبت، نسبت خارجی است و هر نسبتی که خارجی باشد، ناقصه است.
- . بحوث فی علم الأصول، ج ۳، ص ۲۱۳

۳. مفهوم غایت

- این نکته درست است که اطلاق در موارد نسبت ناقصه جاری نمی‌شود؛ اما ما در جای خودش توضیح دادیم که معیار ایشان که «هر نسبت خارجی باشد، ناقصه است و اگر ذهنی باشد، تامه است» درست نیست؛ بنابراین غایت چنان که ایشان گمان کرده است، هیأت ناقصه نیست.
- توجه دارید همه این بحث‌ها مربوط به عالم اثبات و ظهورات است؛ چون در واقع مباحث الفاظ جستجو از صغریات قاعده «أصالة الظهور» است.

انتفاء شخص
حكم

انتفاء سنخ
حكم فى الجملة

انتفاء سنخ
حكم بالجملة

مفهوم غايته

۳. مفهوم غایت

- در اینجا در واقع سه فرض داریم.
- یک فرض انتفاء شخص حکم بعد از تحقق غایت است که این محل اختلاف نیست. البته این مقدار ربطی به مفهوم ندارد؛ چون که مفهوم مورد بحث، ناظر به سنخ حکم است نه شخص حکم.

۳. مفهوم غایت

- فرض دوم انتفاء سنخ حکم است فی الجمله، به این معنا که سنخ این حکم لا اقل در بعضی از فروض تحقق غایت، منتفی است؛ هرچند در تمام فرض‌ها بعد از تحقق غایت منتفی نباشد؛ مثلاً وقتی گفته می‌شود «صم حتی تصبح شیخاً» این مقدار دلالت داشته باشد که بعد از رسیدن شخص به سن پیری، این طور نیست که لزوماً وجوب صم باقی بماند، بلکه یک فرض‌هایی هست که صوم در آنجا بر این شخص واجب نیست؛ هرچند ممکن است به دلیل نکته خاصی در این شخص حتی بر فرض پیری هم روزه واجب باشد.

۳. مفهوم غایت

- شهید صدر - رضوان الله عليه - مثالی زده‌اند به «صم لداء المعدة». شخصی درد معده داشته باشد و دکترها برای اینکه این شخص درمان شود، می‌گویند چیزی نخورد. این منافاتی ندارد با «صم حتی تصبح شیخاً» یعنی آن عبارت دلالت نمی‌کند که بعد از تحقق غایت به هیچ وجه روزه واجب نیست، بلکه فقط دلالت می‌کند که بعد از تحقق غایت این طور نیست که در هر حال روزه واجب باشد؛ چون اگر به طور مطلق روزه واجب باشد، معنایش آن است که وضعیت وجوب روزه قبل از تحقق غایت با بعد از تحقق غایت فرقی نداشته باشد. در این صورت ذکر قید غایت لغو است و این با احترازیت قیود ناسازگار است.

۳. مفهوم غایت

- در تکلم عقلایی الفاظی که بکار می‌رود و قیدهایی که آورده می‌شود، ظهور دارد در اینکه وجود این قید با عدمش تفاوت دارد. وقتی قید ذکر شد، ظاهرش این است که وجود قید با عدم قید تفاوت دارد. این ظهور اقتضا می‌کند که در فرض فقدان قید این حکم به نحو مطلق و در هر حال ثابت نباشد؛ هرچند که اقتضا نمی‌کند به هیچ وجه ثابت نباشد.

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

